

GRANICE SYMBOLICZNE W KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ: WPROWADZENIE

Michèle Lamont i Marcel Fournier (1992, s. 1) uważają, że jeśli jest jakiś pogląd, co do którego w socjologii kultury panuje powszechna zgoda, to wyraża się on w przekonaniu, że „ludzkość nie stanowi jednorodnego społeczeństwa, ale składa się z grup społecznych, które różnią się praktykami, przekonaniami i instytucjami”. Niektóre z tych różnic są niejawne, inne zaś wyraźnie eksponowane i tworzone na użytek otwartego rozgraniczania tego, co uchodzi, od tego, co niedopuszczalne, stylów życia przyjętych za preferowane od pogardzanych, wartości uznawanych za prawomocne od wartości negowanych. Zgodnie z owym socjologicznym pewnikiem rzeczywistość społeczna zbudowana jest na różnicach, podziałach i osobnościach — jej nieusuwalną podstawą są granice symboliczne. Bez względu na to, czy granice te przyjmują postać doraźną i sytuacyjną, czy też utrwalają się i obowiązują przez wieki, jedną z podstawowych właściwości życia zbiorowego jest właśnie to, że takie linie podziałów istnieją i są zobowiązujące dla uczestników życia społecznego. Jeśli zanikają, to po to, by ustąpić miejsca nowym.

Granice symboliczne są granicami kultur i grup, a więc są tworzone przez ludzi — dla swoich i z uwzględnieniem obcych. Powstają jako instancje włączania i wyłączania — inkluzji i ekskluzji. Przybierają postać społecznych zakazów i przyzwoleń, praktyk wartościowania i pozbawiania wartości, wykluczania i otaczania moralną ochroną jednostek i grup. Tworzą i podtrzymują życie społeczeństw zróżnicowanych pod względem

wieku, klas społecznych, rasy, dochodu, stylu konsumpcji, pochodzenia etnicznego, wykształcenia czy narodowości. A zatem granic symbolicznych nie da się sprowadzić do granic o charakterze mechanicznym czy fizycznym, jakkolwiek te pierwsze czasem mogą wynikać z drugich, a czasem prowadzić do ich ustanowienia. Granice symboliczne są granicami organizacji społecznej, istotą praktyk formowania i podtrzymywania ładu społecznego, a także pracy myślowej i interpretacyjnej. Tam, gdzie ludzie nazywają świat i zbiorowości określane jako „inne”, tam obowiązują złożone systemy klasyfikacji, na mocy których ludzie ci dzielą i łączą, różnicują i scalają.

Problematyka granic symbolicznych zajmuje trwałe miejsce w teoretycznym i empirycznym dorobku nauk społecznych. Socjologia bada ją właściwie od swoich początków, to jest od czasów, gdy jeszcze nie była instytucjonalnie tak oddzielona od swoich sióstr — antropologii czy etnografii — jak współcześnie. Rozważania dotyczące granic symbolicznych, chociaż bez stosowania dziś rozpowszechnionej nazwy, są obecne w socjologii francuskiej już u Émile’a Durkheima w *Elementarnych formach życia religijnego* (2010), w których badał on podziały między *sacrum* a *profanum*. Durkheim nadał im status fundamentu życia społecznego, utrwalanego przez system symboli religijnych i odnawianego rytuałami potwierdzającymi go w praktyce. Zresztą myślenie w kategoriach granic symbolicznych tak silnie określało pracę École Sociologique Française, skupiającą wokół Durkheima szerszy krąg socjologów, że przeciwnicy nazywali ją klanem „totemu i tabu” (Lamont, Fournier 1992, s. 2; por. Durkheim, Mauss 2010). W socjologii amerykańskiej inny klasyk, Thorstein Veblen (2008), pokazywał, jak kulturowe przyzwolenie dla wypełniania czasu nieproduktywnością, epatowanie społecznym prestiżem i powierzchownością dobrych manier oraz obsesja wystawności i umiłowanie do zbytku symbolicznie ogradzają klasy wyższe, a jednocześnie stanowią fatalny wzór dla próbujących naśladować je klas niższych. W jego analizach konsumpcja — zwłaszcza ta jej odmiana, którą prowokacyjnie określił mianem ostentacyjnej — staje się jednym z podstawowych sposobów uwypuklania różnic społecznych i okazywania publicznie rozpoznawalnych różnic statusowych. Z kolei we wczesnej socjologii niemieckiej refleksja na temat granic symbolicznych obecna jest już u Maksa Webera (2002), który ustanawianie tego, co językiem współczesnej socjologii określa się jako granice symboliczne, ukazuje na tle tak różnych tendencji społecznych jak odróżnianie się od siebie stanów społecznych czy ekspansja władzy politycznej jednych narodów na inne za pomocą środków wojennych (Weber 2002, s. 650 i nast.). W obu przypadkach symboliczne zróżnicowanie „pre-

stiżowych pretensji” przyczynia się do walki o monopolizację zasobów między ludźmi i służy z jednej strony zacieśnianiu wewnątrzgrupowych więzi, a z drugiej — dążeniom do dominacji nad innymi grupami.

Badania nad granicami symbolicznymi wzmogły się w anglosaskiej socjologii i antropologii drugiej połowy ubiegłego stulecia. W przełomowym *Samotnym tłumie* David Riesman, Nathan Glazer i Reuel Denney (2011) opisali przemiany społecznych kategoryzacji symbolicznych: od tradycyjnych (zewnętrznych, m.in. opartych na religii) poprzez nowoczesne (sterowane wewnętrznie i mające charakter moralny) aż po późnonowoczesne (społecznie negocjowane i płynne). Kategorie *sacrum* i *profanum*, które Durkheim początkowo stosował przede wszystkim w badaniach życia religijnego, Mary Douglas wykorzystała na gruncie antropologii kulturowej jako podstawę refleksji nad ogólnospołecznymi klasyfikacjami symbolicznymi. Klasyfikacje „dzięki którym ludzie decydują, czy działanie zostało przeprowadzone prawidłowo czy nieprawidłowo, czy jest dobre czy złe” (Douglas 1999, s. vii) są zwykle niejawne, ale ich rozumienie jest podstawą zarówno kultur odległych, jak i społeczeństw nam bliższych. Istotność tej problematyki znajduje wyraz także w randze, jaką uzyskała ona w ramach interakcjonizmu symbolicznego. Klasyczne badania Howarda S. Beckera nad społecznym wytwarzaniem różnicy między kimś, kto postępuje według uzgodnionych grupowo reguł, a kimś, kto jest postrzegany jako występujący przeciw tym regułom i zostaje określony jako *outsider* (dewiant), dają się dziś reinterpretować jako analizy granic symbolicznych. Ściśle społeczny charakter rozróżnień badanych przez Beckera polega na tym, że „dewiacja nie jest właściwością samego zachowania”, a więc aby dowiedzieć się, czy dany czyn jest dewiacyjny, trzeba rozpatrzyć, jak reagują na niego inni ludzie (Becker 2009, s. 18). Wiele prac z później rozwijanej tradycji amerykańskiej socjologii kultury lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku (por. m.in. Lamont, Fournier 1992; DiMaggio 1987; Collins 1998; Epstein 1992) nawiązuje do inspiracji interakcjonizmem (w tym Goffmanowskich badań nad piętnem, Goffman 2005), niekiedy twórczo z nich korzystając, a w innych przypadkach odwołując się do nich krytycznie.

Wśród najbardziej znanych i najszerzej cytowanych badań współczesnej socjologii granic symbolicznych znajdują się prace Pierre’a Bourdieu i jego współpracowników (Bourdieu, Passeron 2011; Bourdieu 2005). Przetwarzając na swój sposób pojęciowe rozróżnienia antropologii kulturowej, Bourdieu twierdzi, że to właśnie logika dystynkcji jest kluczową zasadą organizacji życia społecznego, której posłuszeństwa nie jest w stanie wypowiedzieć żaden uczestnik życia społecznego. Zdolność przeprowadzania symbolicznych rozróżnień, a także zdolność rozumienia rozróż-

nień przeprowadzanych przez innych, są podstawami wyodrębniania ludzi wyrobionych, o właściwym guście, o właściwej wrażliwości spośród ludzi o guście niskim i pozbawionych odpowiedniego smaku. Przy czym są to zdolności nabyte dzięki odpowiedniemu położeniu klasowemu, a ich wykorzystywanie jest podstawą odtwarzania samego porządku klasowego (Bourdieu 2005).

Gdy problematyka granic symbolicznych uzyskała znaną dziś nazwę, została zdefiniowana jako linie podziałów pojęciowych, poznawczych i strukturalnych (Lamont, Pendegrass, Pachucki 2015). Są one względnie trwale wytyczone lub na bieżąco wytyczane przez ludzi dążących do zwiększenia dystansu społecznego między sobą a pewnymi grupami, praktykami lub obiektami kulturowymi, a jednocześnie przywołuje się je w celu zmniejszenia dystansu do innych ludzi, praktyk i obiektów. W takim ujęciu badania nad granicami symbolicznymi to także badania nad władzą, nierównościami społecznymi (DiMaggio, Mohr 1985; Crane 2000; Pachucki 2012) czy kształtowaniem się tożsamości społecznych (Jenkins 1996; Young 2006).

Zebrane w tym zeszycie artykuły na różne sposoby nawiązują do tej złożonej problematyki i mierzą się z nieoczywistością przebiegu i obowiązywania granic symbolicznych we współczesnej Polsce. Przedmiotem szczególnej uwagi stają się granice symboliczne w komunikacji społecznej. Zakres tematyczny przedstawianych prac wskazuje na konieczność szerokiego pojmowania komunikacji, zdolnego uwzględnić zarówno komunikację interpersonalną, jak i grupową, publiczną czy instytucjonalną. Wszystkie te odmiany odgrywają istotną rolę w powstawaniu i reprodukcji zróżnicowania społecznego. Komunikowanie jest podstawowym medium i zasadniczą sferą, w której jedne granice są wznoszone, a inne zacierane; jedne są wyjaskrawiane, by jednocześnie zanegować inne. Debata publiczna oraz demokratyzacja dostępu do możliwości publicznego zabierania głosu stanowią szczególnie interesujące pole badań nad granicami symbolicznymi. Równie istotna jest komunikacja odbywająca się poza obiegiem medialnym, czyli ta, która warunkuje nieformalne kontakty społeczne, zarówno w życiu instytucjonalnym (szkołach, przedsiębiorstwach, mediach czy ośrodkach życia obywatelskiego), jak i w sferze prywatnej. Nadto komunikacja w mediach cyfrowych i społecznościowych, rozgrywająca się często na styku jawności i prywatności, stała się szczególnie istotnym polem badawczym i dziedziną określoną przez własną dynamikę tworzenia, utrzymywania i znoszenia granic symbolicznych.

Powiązanie problematyki granic symbolicznych z komunikacją społeczną ma zasadnicze znaczenie socjologiczne. Po pierwsze, na ich przecięciu

spotykają się roszczenia do dysponowania władzą symboliczną (Markowska-Marczak, Radiukiewicz 2024) — władzą nazywania, kategoryzowania i hierarchizowania spraw ważnych i nieważnych (Czyżewski i in. 2014). We współczesnym obiegu dyskursowym władza ta nie pochodzi już wyłącznie od elit symbolicznych, ale jest na bieżąco zasilana komunikowaniem potocznym i „oddolnym” stale wzmacnianym przez media cyfrowe. Po drugie, komunikacja społeczna, zarówno ta potoczna, jak i medialna oraz elitarna, jest współcześnie główną dziedziną spotykania się kultur i grup społecznych forsujących odmienne linie symbolicznych podziałów. Media cyfrowe i społecznościowe, zapośredniczone medialnie rzecznictwo grup mniejszościowych czy dyskursy eksperckie „przybliżają” inność, zwalniając swoją publiczność z wymogów przestrzennego przemieszczania się. Komunikowanie staje się nie tylko środkiem docierania do tego, co symbolicznie nieznane, ale też zwrotnego „oswajania” odrębności i przekładania jej na rzekomo w pełni zrozumiałe kategorie. Uwidaczniają się tu spostrzeżenia klasyków antropologicznych studiów nad granicami symbolicznymi. Fredrik Barth (1969, s. 9–10) uważał, że istnienie i trwałość granic tego typu jest niezależna od mobilności społecznej. Ludzie mogą się przemieszczać między kulturami, znać swoich sąsiadów, wiele wiedzieć o tych, którzy są kulturowo różni, a jednak procesy wykluczania i umacniania granic grupowej przynależności nie zanikają. Więcej — jak zauważała już Ruth Benedict (2019, s. 22–23) — dzięki różnym sposobom, w jakie inne kultury stają się dostępne i otwarte na kontakt z ich przedstawicielami, dystynkcje społeczne nie łagodnieją, lecz często dodatkowo się pobudzają i przekształcają w ostre dychotomie. Po trzecie, rozpatrywanie problematyki granic symbolicznych na płaszczyźnie komunikacyjnej wydatnie zbliża ją do zagadnienia społecznych mechanizmów wytwarzania wiedzy i ignorancji (Schwarzkopf 2019), a więc także odpowiednio sprofilowanej stereotypizacji i uprzedzeń (Drozdowski 2023; por. Jabłoński, Szymczyk, Zemło 2015). W wielu nurtach teorii i analizy dyskursu, a więc interdyscyplinarnej dziedziny szczególnie zainteresowanej procesami komunikacyjnymi, wytwarzanie wiedzy i ignorancji jest jednym z podstawowych problemów badawczych (Howarth 2008; Czyżewski i in. 2017; por. Kampka, Nowicka-Franczak 2024). Po czwarte, jak twierdzi Dominique Wolton (2022, s. 20), „komunikacja to kwestia współlistnienia i więzi społecznej w społeczeństwie w ruchu, społeczeństwie interaktywności, prędkości, wolności i równości”. Więzy te, zdaniem Woltona, są w społeczeństwach otwartych wątłe i nikt nie wie, w którą stronę ewoluują. Te wszystkie aspekty badań nad granicami symbolicznymi w komunikacji społecznej pośrednio lub wprost ukazują bogactwo tematyczne i możliwości analityczne dla nauk społecznych.

Zamysł wydania zbioru tekstów poświęconych tej problematyce sięga konferencji naukowej pt. „Nowa władza komunikacji”, zorganizowanej w 2023 roku na Uniwersytecie Łódzkim przez Sekcję Komunikacji Społecznej PTS. Część z zebranych prac jest pokłosiem obrad konferencyjnych, część zaś to analizy z nią bezpośrednio niezwiązane. Wszystkie jednak na różne sposoby mierzą się z nieoczywistością przebiegu i obowiązywania granic symbolicznych we współczesnej Polsce.

Tekst otwierający zeszyt, autorstwa Kacpra Leśniewicza, jest wynikiem jego badań dotyczących mechanizmów konstruowania granic symbolicznych w obrębie klasy średniej. Autor przedstawił wyniki prac prowadzonych z wykorzystaniem wywiadów pogłębionych zrealizowanych w Warszawie i Wałbrzychu — dwóch miastach o różnym profilu społeczno-ekonomicznym i doświadczeniu historycznym. W refleksji nad swoim materiałem oparł się na wyróżnionych przez Lamont (1992) trzech rodzajach granic symbolicznych: moralnych, kulturowych oraz społeczno-ekonomicznych. Praca Leśniewicza pokazuje strategie argumentacyjne i wybory leksykalne mieszkańców obu miast, na podstawie których badani definiują ludzi takich jak „my” i ludzi takich jak „oni”.

Adam Konopka z kolei porusza kwestię konstruowania granic symbolicznych w lokalnym sporze o pamięć zbiorową. Prezentuje studium przypadku dyskursu medialnego wokół małej ulicy w Bydgoszczy, której nazwa uległa zmianie w ramach procesu dekomunizacji. Stosując podejście dyskursywno-historyczne w analizie dyskursu (Reisigl, Wodak 2001), przedstawia strategie wykorzystywane w budowaniu binarnych granic symbolicznych w wymiarze motywów, relacji i instytucji (Alexander 1992). Artykuł ten stanowi wkład w badania nad związkiem między współczesnymi medialnymi i pozamedialnymi sporami o przeszłość a publicznymi praktykami upamiętniania.

Marek Troszyński i Katarzyna Iwińska — autorzy następnego artykułu — zastosowali inne podejście do analizy dyskursu. Kierując się inspiracjami analizą ramowania, podjęli się badania tekstów prasowych dotyczących energetyki wodorowej opublikowanych w wysokonakładowych czasopiśmie z lat 2016–2022. W centrum ich analizy znajduje się relacja między dyskursem eksperckim a laikami oraz medialne zapośredniczenie wiedzy dotyczącej technologii, mającej wspierać sprawiedliwą transformację energetyczną w Polsce. Autorzy zebrali korpus 1896 tekstów i przeanalizowali go za pomocą programu konkordancyjnego Sketch Engine. Na podstawie wyników swoich analiz wyróżnili kilka publicznych ram interpretacyjnych, sformułowali podział głównych nurtów występujących w tzw. dyskursie wodorowym oraz przedstawili implikacje analizy dyskursu dla badań nad

wiedzą i niewiedzą. Analiza ukazuje dyskursową dominację grup eksperckich i stanowi przyczynek do krytyki zmian społecznych wprowadzanych pod hasłem globalnej sprawiedliwości energetycznej.

Jeszcze inną perspektywę metodologiczną zaprezentowała w swoim artykule Katarzyna Waniek, poddając refleksji współczesną kulturę terapeutyczną oraz możliwości jej analizy metodą autobiograficznego wywiadu narracyjnego. Przedmiotem jej dociekań jest wpływ, jaki dyskurs terapeutyczny i kultura terapeutyczna wywierają na opowieść o doświadczeniach biograficznych. Autorka rekonstruuje granicę symboliczną między narracjami ludzi urodzonych w latach osiemdziesiątych XX wieku i późniejszych a narracjami formułowanymi przez wcześniejsze pokolenia. Waniek wskazuje na zmniejszanie się stopnia, w jakim opowiadane historie o życiu formułowane są w schemacie narracji i podkreśla, że jednocześnie wzrasta w nich udział komentarzy teoretyczno-argumentacyjnych. Zauważa też rosnącą rolę wykorzystywania aparatury pojęciowej psychologii. Na podstawie wniosków z analizy wywiadów biograficznych Waniek zmierza do uchwycenia granicy symbolicznej między badanymi rocznikami oraz do problematyzacji oddziaływania publicznego dyskursu terapeutycznego na indywidualne opowieści o doświadczeniach biograficznych.

Odminną problematykę prezentuje Dominika Zajączkowska, która przenosi nas w świat mediów społecznościowych i dwóch kontrastujących ze sobą podejść do problematyki kobiecości i społecznych ról kobiet: liberalnego feminizmu i konserwatywnego ruchu *tradwife*. Opierając się na ramach teoretycznych upowszechnianych przez Lamont (1992) i wychodząc od marksistowsko-feministycznej krytyki liberalnego feminizmu, Zajączkowska stawia pytania o to, kim są *tradwives* i czy rzeczywiście można mówić, że nowe gospodynie domowe funkcjonują według innej logiki życia społecznego niż krytykowane przez nie liberalne feministki. Sięga przy tym do porównawczego studium przypadków komunikowania się *tradwives* w mediach społecznościowych. Autorka zmierza do ustalenia granic symbolicznych i mechanizmów legitymizowania wyborów życiowych *tradwives*. Charakterystyczne dla tego ruchu wybory dotyczące społecznych ról kobiet lokuje na tle przemian współczesnego kapitalizmu, mediów społecznościowych i klas społecznych.

Analizę zakorzeniającą granice symboliczne w podziałach klasowych przeprowadza także Henryk Domański. Badacz twierdzi, że dystanse symboliczne pokrywają się z tym, co określa jako obiektywne podziały klasowe. Domański powołuje się na teorię stratyfikacji społecznej autorstwa Pierre'a Bourdieu i dowodzi, że o ile obiektywne podziały klasowe są stabilne i nie ulegają znacznym przemianom w czasie, to symboliczne aspekty

przynależności klasowej i związane z nimi atrybuty często są zastępowane przez nowe. Autor polega między innymi na analizie wywiadów pogłębionych oraz zogniskowanych wywiadów grupowych i omawia, jak respondenci rozpoznają dystanse klasowe w preferencjach kulturowych, konsumpcyjnych i systemach wartości.

Alicja Raciniewska przedstawia analizę problematyki granic symbolicznych na tle przykładów rasistowskich i kolonialnych skandali związanych z luksusowymi markami modowymi. Skandale te czynią media społecznościowe podstawową płaszczyzną walki dyskursowej, konfliktów wartości i eksponowania odmienności kulturowych. Pokazują także, w jaki sposób marki modowe pracują nad strategiami komunikacyjnymi, które mają pozwolić im utrzymać wysoką pozycję na rynku, a jednocześnie trafić do nowych grup odbiorców. Autorka zarysowuje historię kulturowych przemian nowoczesnego przemysłu modowego w powiązaniu z globalną dynamiką władzy i reakcjami światowej publiczności na reprodukcję przez największe marki modowe rasistowskich wzorców interpretacji inności.

Łukasz Remisiewicz prezentuje badanie z zakresu socjologii nauki — jego tekst jest owocem badań nad recenzjami rozpraw habilitacyjnych. Autor przedstawia rolę, w które recenzenci mogą wchodzić w toku całej procedury oceniania cudzych prac, oraz konflikty ról, z jakimi muszą się oni mierzyć. Pojęcia pracy granicznej i granic symbolicznych posłużyły mu do wyjaśnienia, jak standardy naukowej doskonałości i przynależność dyscyplinarna są definiowane, negocjowane czy wzmacniane przez recenzentów. W centrum analizy Remisiewicza są mechanizmy legitymizacji wiedzy naukowej, konstruowanie granic symbolicznych w obrębie środowiska akademickiego oraz kwestia istotnego zakresu dowolności recenzentów w interpretacji jakościowych i ilościowych kryteriów pracy naukowej.

W następnym artykule Julia Walczak opisała, w jaki sposób symboliczna granica między „my” a „oni” jest konstruowana w reklamach LGBT+ i jak jest odbierana przez polskie osoby queerowe. Swoje studium badaczka oparła na połączeniu teorii tożsamości społecznej (Tajfel, Turner 1986) z koncepcją granic symbolicznych Michèle Lamont (Lamont, Pendergrass, Pachucki 2015). W tekście przedstawiła wyniki badań fokusowych przeprowadzonych z osobami LGBT+, które pytała między innymi o reprezentacje osób nieheteronormatywnych w reklamach oraz o oczekiwania tego środowiska wobec dyskursu publicznego na temat LGBT+.

Dorota Rancew-Sikora i Magdalena Brzezińska wykorzystały materiał empiryczny zgromadzony w badaniach prowadzonych wśród Gambijczyków. Artykuł skupiony jest na specyfice i następstwach tzw. *backway* — nielegalnej i niebezpiecznej migracji z Afryki do krajów europejskich, od

której powodzenia zależy moralny status mężczyzn decydujących się na ten krok. Na podstawie przytoczonych licznych fragmentów przeprowadzonych wywiadów autorki rekonstruuje różne znaczenia i użycia słowa „komunikacja”. Zajmują się także kulturowymi, ekonomicznymi i obyczajowymi uwarunkowaniami udawania się przez Gambijczyków do Europy oraz podtrzymywania bądź zrywania kontaktów z bliskimi pozostawionymi w Afryce.

Tom zamyka artykuł Jerzego Stachowiaka, który podejmuje problematykę granic symbolicznych okalających nurty badawcze. Zgodnie z przedstawioną w tekście analizą praktyka przekładu podstawowych pojęć danego nurtu jest jednym z naczelných sposobów rekonstrukcji tych granic teoretycznych, które dany nurt sam sobie wyznacza. Jednocześnie przekład jest dziedziną modelowania i rekonfiguracji tych granic na użytek lektury w języku docelowym. Podstawą tych uwag jest przypadek tłumaczenia tekstów z zakresu psychologii dyskursowej i dwóch pojęć, które do tego nurtu trafiły z etnometodologii: *respectification* i *accountability*. Stachowiak omawia warianty tłumaczeniowe, zarówno te wybrane, jak i ostatecznie niewybrane. Wyraża przekonanie, że dyskusja nad ostatecznym kształtem przekładu w naukach społecznych jest jedną z istotnych metod pracy teoretycznej na polu naukowych.

Życzymy udanej lektury.

JERZY STACHOWIAK
Uniwersytet Łódzki

ADAM KONOPKA
Uniwersytet Gdański

BIBLIOGRAFIA

- Alexander Jeffrey, 1992, *Citizens and Enemy as Symbolic Classification: on the Polarizing Discourse of Civil Society*, w: Michèle Lamont, Marcel Fournier (red.), *Cultivating Differences: Symbolic Boundaries and the Making of Inequality*, University of Chicago Press, Chicago, s. 289–308.
- Barth Fredrick, 1969, *Introduction*, w: Fredrick Barth, *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*, Little, Brown and Company, Boston.
- Becker Howard, 2009, *Outsiderzy. Studia z socjologii dewiacji*, tłum. Olga Siara, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Benedict Ruth, 2019, *Wzory kultury*, tłum. Jerzy Prokopiuk, Aletheia, Warszawa.

- Bourdieu Pierre, 2005, *Dystynkcja. Społeczna krytyka władzy sądzenia*, tłum. Piotr Biłos, Scholar, Warszawa.
- Bourdieu Pierre, Passeron Jean-Claude, 2011, *Reprodukcja. Elementy teorii systemu nauczania*, tłum. Elżbieta Neyman, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Collins Randall, 1998, *The Sociology of Philosophies: A Global Theory of Intellectual Changes*, Harvard University Press, Cambridge.
- Crane Diane, 2000, *Fashion and Its Social Agendas: Class, Gender, and Identity in Nineteenth and Twentieth Century Clothing*, University of Chicago Press, Chicago.
- Czyżewski Marek, Franczak Karol, Nowicka Magdalena, Stachowiak Jerzy (red.), 2014, *Dyskurs elit symbolicznych. Próba diagnozy*, Wydawnictwo Akademickie SEDNO, Warszawa.
- Czyżewski Marek, Otrocki Michał, Piekot Tomasz, Stachowiak Jerzy, 2017, *Analiza dyskursu publicznego. Przegląd metod i perspektyw badawczych*, Wydawnictwo Akademickie SEDNO, Warszawa.
- DiMaggio Paul, 1987, *Classification in Art*, „American Sociological Review”, t. 52, s. 440–455.
- DiMaggio Paul, Mohr John, 1985, *Cultural Capital, Educational Attainment, and Marital Selection*, „American Journal of Sociology”, t. 90, s. 1231–1261.
- Douglas Mary, 1999, *Implicit Meanings. Selected Essays in Anthropology*, Routledge, London–New York.
- Drozdowski Rafał, 2023, *Dlaczego potrzebujemy socjologii (nie)wiedzy?*, „Roczniki Nauk Społecznych”, t. 15(51), nr 1, s. 69–80.
- Durkheim Émile, 2010, *Elementarne formy życia religijnego*, tłum. Anna Zadrożyńska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Durkheim Émile, Mauss Marcel, 2010, *Primitive Classification*, Routledge, Abingdon–New York.
- Epstein Cynthia Fuchs, 1992, *Tinkerbells and Pinups: The Construction and Reconstruction of Gender Boundaries at Work*, w: Michèle Lamont, Marcel Fournier (red.), *Cultivating Differences: Symbolic Boundaries and the Making of Inequality*, University of Chicago Press, Chicago, s. 232–256.
- Goffman Erving, 2005, *Piętno. Rozważania o zranionej tożsamości*, tłum. Aleksandra Dzierżyńska, Joanna Tokarska-Bakir, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Howarth David, 2008, *Dyskurs*, tłum. Anna Gąsior-Niemiec, Oficyna Naukowa, Warszawa.
- Jabłoński Arkadiusz, Szymczyk Jan, Zemło Mariusz (red.), 2015, *Kreowanie społeczeństwa niewiedzy*, Wydawnictwo KUL, Lublin.
- Jenkins Richard, 1996, *Social Identity*, Routledge, London.
- Kampka Agnieszka, Nowicka-Franczak Magdalena (red.), 2024, *Nowa władza komunikacji: technologia, algorytmy, aktorzy nie-ludzcy*, „Władza Sądzenia”, nr 26.
- Lamont Michèle, Fournier Marcel, 1992, *Introduction*, w: Michèle Lamont, Marcel Fournier (red.), *Cultivating Symbolic Boundaries Differences and The Making of Inequality*, The University of Chicago Press, Chicago–London.
- Lamont Michèle, Pendergrass Sabrina, Pachucki Mark C., 2015, *Symbolic Boundaries*, w: James Wright (red.), *International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences*, Elsevier, Oxford, s. 850–855.
- Markowska-Marczak Barbara, Radiukiewicz Anna, 2024, *Nowi i starzy dysponenti władzy symbolicznej*, „Kultura i Społeczeństwo”, t. 68, nr 2, s. 3–12.
- Pachucki Mark C., 2012, *Classifying Quality: Cognition, Interaction, and Status Appraisal of Art Museums*, „Poetics” 40, s. 67–90.

- Reisigl Martin, Wodak Ruth, 2001, *Discourse and Discrimination. Rhetorics of Racism and Anti-semitism*, Routledge, London.
- Riesman David, 2011, *Samotny tłum*, tłum. Jan Strzelecki, Vis-à-Vis, Etiuda, Kraków.
- Schwarzkopf Stefan, 2019, *Sacred Excess: Organizational Ignorance in an Age of Toxic Data*, „Organization Studies”, t. 41 (2), s. 197–217.
- Tajfel Henri, Turner John, 1986, *The Social Identity Theory of Intergroup Behaviour*, w: William Austin, Stephen Worchel (red.), *Psychology of Intergroup Relation*, Hall Publishers, Chicago, s. 7–24.
- Veblen Thorstein, 2008, *Teoria klasy próżniaczej*, tłum. Janina Frentzel-Zagórska, Muza, Warszawa.
- Weber Max, 2002, *Gospodarka i społeczeństwo. Zarys socjologii rozumiejącej*, tłum. Dorota Lachowska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Wolton Dominique, 2022, *Informacja i komunikacja*, tłum. Marcin Frybes, Małgorzata Jacyno, Oficyna Naukowa, Warszawa.
- Young Alford A., 2006, *The Minds of Marginalized Black Men: Making Sense of Mobility, Opportunity, and Future Life Chances*, Princeton University Press, Princeton.

SYMBOLIC BOUNDARIES IN SOCIAL COMMUNICATION: INTRODUCTION

Jerzy Stachowiak (University of Lodz), Adam Konopka (University of Gdańsk)

Abstract

The text is an introduction to one of the volumes of the “Culture and Society” journal, titled “Symbolic Boundaries in Social Communication.” Its authors outline the history of the development of this problem in the social sciences. They briefly present the individual texts included in this volume, sketching a picture differentiated by the topics covered.

keywords: development of social thought, symbolic boundaries, social reality, communication

słowa kluczowe: rozwój myśli społecznej, granice symboliczne, rzeczywistość społeczna, komunikacja